

Laeva- ja paaditootmine Eestis

TTÜ
Anni Hartikainen
Urve Nõgu

SISSEJUHATUS

Uuring viidi läbi 2016. aasta lõpus TTÜ väikelaevaehituse kompetentsikeskuses eesmärgiga anda ülevaade laevade- ja väikelaevade ehitusest Eestis.

Uuring keskendub **Eestis laevu ja väikelaevu ehitavatele ettevõtetele**, mistõttu ei kajasta uuringus toodud andmed neid Eesti väikelaeva- ja laevaehitusettevõtteid, kelle **tootmine asub väljaspool Eestit** ning neid **ettevõtteid, kelle põhitegevusala on laevade hooldus ja remont, mitte laevaehitus**.

Käesolev raport toob välja Eestis paikneva väikelaeva- ja laevaehituse peamised võtmenäitajaid, mahud ja eksporditurud, täpsemat informatsiooni saab uuringu läbiviijalt.

Uuringu valimi koostamisel on aluseks võetud Eesti Veeteede Ameti poolt väljastatud tunnustusotsused väikelaevade ja laevade ehitamiseks. Käesoleva uuringu kontekstis tuleneb väikelaeva ja laeva definitsioon Veeteede Ameti määratlusest tunnustusotsuste väljastamisel:

- Väikelaevaehituse ettevõtetenäitajateks käsitletakse neid ettevõtteid, mis toodavad valdavalt kuni 12 m töölaevu ning kuni 24 m lõbusõidu- ja sportpaate ning -laevu.
- Laevaehituse ettevõtetenäitajateks on määratletud need ettevõtted, mis toodavad valdavalt töölaevu alates 12m ja üle 24m laevu.

Eesti Vabariigi Meresõiduohutuse seadus¹ sätestab tunnustusotsuse nõude kõikidele ettevõtetele, kes tegelevad Eestis väikelaevade ja laevade ehitamisega. Käesoleva uuringu valimi koostamisel on lähtutud Eesti Veeteede Ameti tunnustusotsustest, mida alates 2003. aasta jaanuarist kuni septembrini 2016 on välja antud 428. Neist 82 väikelaevade ehitamiseks, remontimiseks ja katsetamiseks, ning 15 laevaehituseks.

Laeva- ja väikelaevaehitusega tegelevate ettevõtete valimi moodustamisel välistati tunnustusotsuse saanud ettevõtete hulgast ettevõtted, mis on tegevuse lõpetanud või mille põhitegevusalaks majandusaasta aruande põhjal ei ole laevaehitus või kus 2015 aasta seisuga puudus laevaehitusega seotud käive (EMTAK 30111 ja 30121). Majandusaasta aruannete andmeid täpsustati ettevõtete läbi viidud intervjuude käigus.

1. Uuringu meetodika ja valim

Eesti Vabariigi Meresõiduohutuse seadus¹ sätestab tunnustusotsuse nõude kõikidele ettevõtetele, kes tegelevad Eestis väikelaevade ja laevade ehitamisega. Antud uuringu valimi koostamisel kasutati lähteandmetena Eesti Veeteede Ameti tunnustusotsuseid, mida alates 2003. aasta jaanuarist kuni septembrini 2016 on välja antud 428. Neist 82 väikelaevade ehitamiseks, remontimiseks ja katsetamiseks, ning 15 laevaehituseks.

¹ Meresõiduohutuse seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/13198714>

Laeva- ja väikelaevaehitusega tegelevate ettevõtete valimi moodustamisel välistati tunnustusotsuse saanud ettevõtete hulgast:

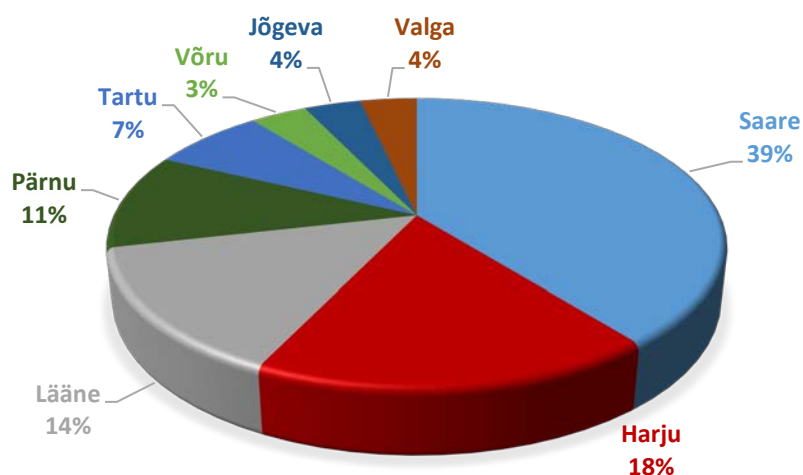
- 1) Ettevõtted, keda enam ei eksisteeri ja kes ei olnud seisuga august 2016 esitanud 2015 majandusaasta aruannet;
- 2) Ettevõtted, kelle põhitegevusalaks ei ole laevaehitus (EMTAK kood 30111) või väikelaeva ehitus, hooldus ja remont (EMTAK kood 30121). Kui põhitegevusala ei olnud märgitud majandusaasta aruandes, täpsustati see intervjuu käigus;
- 3) Ettevõtted, kelle põhitegevusala oli majandusaasta aruande põhjal küll laevaehitus või väikelaevaehitus, hooldus ja remont, kuid 2015. aastal sel tegevusalal majandustegevust ei toimunud;
- 4) Valimist jäid välja ka mittetulundusühingud ning haridusasutused.

Kokku jäi valimisse 26 väikelaevade (lõbusõidulaevad, paadid) ehitamisega tegelevat ning 2 laevaehitusega (töölaevad) ehitamisega tegelevat ettevõtet. Uuringu teostamisel viidi läbi intervjuud 13 ettevõttega.

2. Eesti laeva- ja paaditootmise andmed

Valimi 26 väikelaevaehituse ja 2 laevaehituse ettevõtet paiknevad üle Eesti, kaheksas maakonnas. Neist kolmandik ehk 11 ettevõtet asuvad Saaremaal.

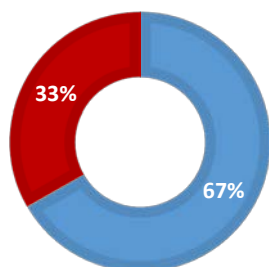
ETTEVÕTETE PAIKNEMINE MAAKONNITI 2015

Laeva- ja väikelaevaehituse sektori käive kokku oli 2015. aastal 43,62 milj €, 2014. aastal 45,20 milj €.

SEKTORI KÄIBEMAHTUDE
OSAKAAL 2015

■ Laevaehitus ■ Väikelaevaehitus

SEKTORI KÄIBEMAHTUDE
OSAKAAL 2014

■ Laevaehitus ■ Väikelaevaehitus

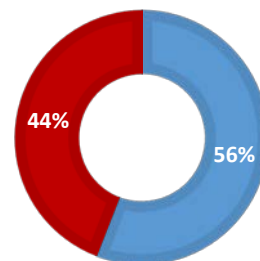

Table 1: Laevaehitus- ja väikelaevaehitusettevõtete koondandmed

maakond	ettevõtete arv	kogukäive 2015	eksport 2015	töötajate arv 2015
Saare	11	35,221,293	21,983,756	299
Harju	5	6,283,819	4,131,604	58
Lääne	4	171,870	52,033	4
Pärnu	3	1,146,561	255,945.00	23
Tartu	2	119,541	37,235.00	4
Võru	1	239,844	239,418.00	7
Jõgeva	1	435,917	95,989.00	14
Valga	1	5,536	0.00	
Kokku	28	43,624,381	26,795,980	409

Kuigi Eesti laevaehituse ja remondi sektori lisandväärtus on Euroopa Komisjoni sinimajanduse uuringute andmetel üks Euroopa kõrgemaid, on Eestis vaid kaks ettevõtet (Baltic Workboats, M.I.G. Company), kelle laevatootmine asub Eestis. Küll on Eestisse tekkinud viimastel aastatel teatud määral *offshore* laevade, nagu kalasööda-laevad, õlireostustõrje-laevad jms ehitust (BLRT Marketex, Bestra jt). Baltic Workboatsi ja M.I.G. Company käive moodustab üle poole Eestis toodetavate veesõidukite kogukäibest.

Väikelaevaehituses on 2008. aastal alanud majanduskriisi mõjud tänaseni tunda. Lõbusõidulaevade turuolukorda mõjutavad Euroopa sihtgruppide vananemine ja tarbimiseelistuste muutumine. Ka seni Eesti lõbusõidulaevade koduturuks nimetatud Soome majanduse nõrk seis mõjutab Eesti väikelaevade tootmist tugevalt. Ettevõtted tegelevad käibe taastamiseks intensiivselt nii uutele turgudele sisenemisega kui ka tootearendusega. Üldiselt ei näe ettevõtted oma võimalusi ja turunišše tumedates toonides - paljude jaoks on põhiküsimus, kui hästi õnnestub tootearenduse ja turunduse abil tabada uusi, õigeid sihtgrupe. Hoolimata lõbusõidulaevade turul jätkuvast seisakust on 2015. aastal loodud

ka uusi väikelaevaehituse, remondi ja hooldusega tegelevaid ettevõtteid, kes on suutnud kohe esimesel tegevusaastal ka oma tooteid eksportida.

Eesti laevaehitust (nii Eestis kui väljaspool Eestit tootvate ettevõtete puhul) iseloomustab väga kiire lisandväärtuse kasv ja tugevnev tootearendus. Viimastel aastatel on varasemalt välisriikidest sisse ostetud tootearendus- ja disainiteenused liikunud järk-järgult Eesti ettevõtetesse. Nii Eestis kui välismaal laevatehaseid omavad Eesti ettevõtted on loonud märkimisväärsel hulgal inseneride töökohti.

Käibemahud

Eesti 26 väikelaevu ehitava ettevõtte kogu käibemaht oli 2015. aastal 14,53 milj €, millest otseselt väikelaevade ehitusega seotud müügitulu oli 14,1 milj €. Võrdluseks 2014. aastal oli kogu käibemaht 19,95 milj €, sh 19,46 milj € tuli põhitegevusest.

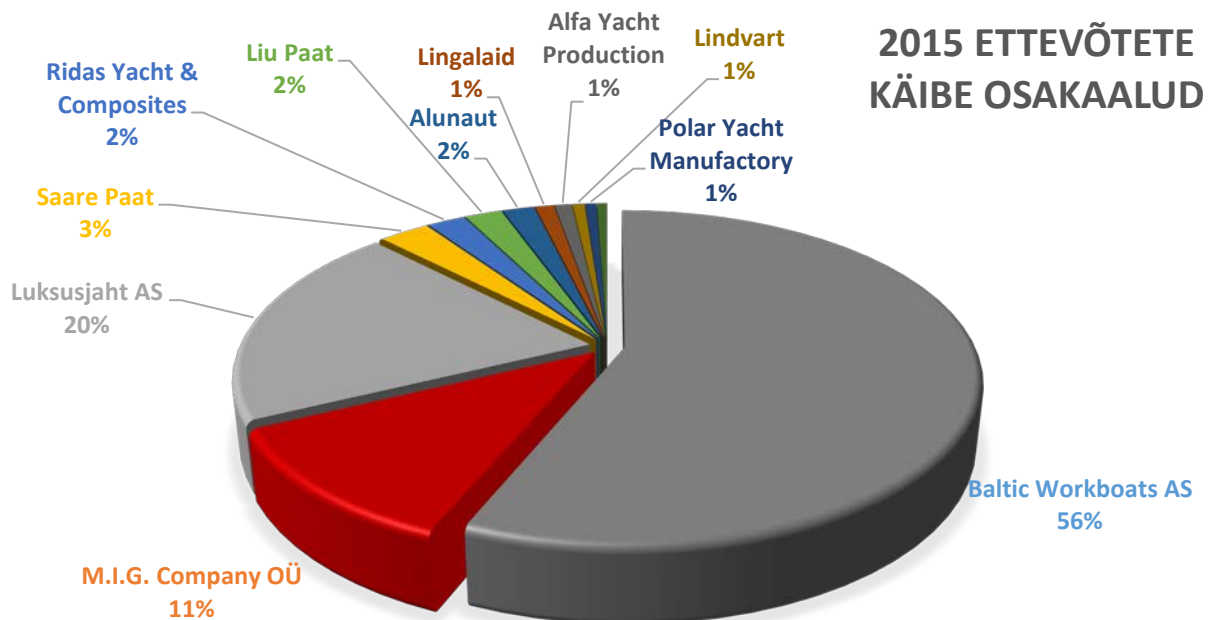

Figure 1: Graafik – laeva- ja väikelaevaehituse ettevõtete 2015 aasta käibe osakaalud sektori kogukäibesse (Graafiku selguse huvides on jätetud välja ettevõtted, kelle osakaal üldkogumisse moodustas alla 1%)

Kahe laevaehituse ettevõtte kogu käibemaht oli 2015. aastal 29,09 milj €, millest otseselt laevaehituse müügitulu oli 25,26 milj €. Võrdluseks 2014. aastal oli kogu käibemaht 25,26 milj €, sh laevaehitus 21,92 milj €. Kui väikelaevaehituses on suur osakaal ekspordil, siis laevaehituses, eriti Baltic Workboatsil, on koduturu osakaal oluliselt kõrgem, ulatuses 2015. aastal pea pooleni käibemahust. Baltic Workboats on viimastel aastatel võitnud mitmeid Eesti avaliku sektori hankeid just suurematele laevadele.

Table 2: Väikelaevaehitus

Väikelaevad	2015	2014
Kogukäive	14,529,761	19,946,975
sellest VLE käive	14,103,370	19,464,701
Müük Eestisse	2,705,886	2,688,480
Eksport	11,631,428	16,616,378
Tööhõive	238	234
Tööjõukulud	3,658,453	3,738,743

Table 3: Laevaehitus

Töölaevad	2015	2014
Kogukäive	29,094,620	25,256,296
sellest LE käive	25,732,780	21,918,810
Müük Eestisse	13,873,653	13,303,789
Eksport	15,143,287	11,809,420
Tööhõive	171	151
Tööjõukulud	4,939,310	3,582,413

Nii nagu selgus 2013. aasta läbiviidud väikelaevaehituse sektori uuringus², näitavad ka 2015. majandusaasta andmed, et suur osa laevaehituse ja väikelaevaehituse sektori käibest tuleb Saaremaal asuvatest ettevõtetest, 81%.

Väikelaevaehituse ettevõtetest suurim on Luksusjaht. Luksusjahi kontserni käive moodustab pea 60% Eesti väikelaevaehituse kogukäibest. Seetõttu mõjutab ka Luksusjahi käibe langus 2015 vs 2014 kogu sektori tulemust rohkem kui muutused väiksemate tootjate käibes. Luksusjahi käibe kahanemine (2015 - 8,52 milj €, 2014 – 12,8 milj €) peegeldab tänast väikelaevaehituse sektorit üldiselt, mida siiani mõjutab 2008. aastal alanud majanduskriis. Ettevõtte näeb käibe taastamisel potentsiaali kaugematel turgudel (USA-s). Ettevõtte konkurentsieeliseks on lai toodete valik, millega haarata võimalikult palju turgu: toodetakse erineva suurusega purjejahte Arcona ning nii kinniseid kui ka lahtiseid mootorpaate ja -jahte Delta . Lisaks kuuluvad Luksusjahi toodangu hulka erineva suurusega RIB paadid (kaubamärk Dahl).

Käibemahult teine väikelaevaehituse ettevõtte on Saare Paat, mis tegi suvel 2016 läbi omanikevahetuse ja kannab nüüd nime Saare Yachts. Uueks omanikuks on ettevõtte toodangu edasimüüja Saksamaal. Toodetakse Saare nimelisi purjejahte kolmes erinevas suuruses: Saare 38, Saare 41 ac, Saare 41 cc, Saare 46.

Üks vähestest, kel on õnnestunud 2015. aastal kasvatada ekspordikäivet, on Alfa Yacht Production, kes toodab Diva ja Campus jahte . Ettevõtte on leidnud oma niši just väiksemates purjejahtides, millest nii Campus 7.4 ja Diva 24 DC on ka treilerdatavad.

Polar Yacht Manufactory toob 2017. aastal turule katamaraani, mille kered on hüdrauliliselt kokkutõmmatavad, et laev oleks paremini transporditav ja võtaks sadamas vähem ruumi.

Eksport

Eesti laevaehituse ja väikelaevaehituse üks eripäradest on see, et toodangut tuleb turustada välisurgudel, kuna Eesti koduturg on väike. Ainult väikseid aeru- ja mootorpaate tootvatele ettevõtetele on Eesti oluline turg.

² Nov 2013, Saaremaa väikelaevaehituse seire raport

Baltic Workboatsi areng järjest suuremate laevade tootmise suunas on jätnud vabaks väikeste töölaevade niši, kuhu on sisenemas teised kohalikud sektori ettevõtted, näiteks Alunaut. Eesti töölaevaehituses on olulised turud Rootsi, Norra, Saksamaa, Kasahstan, Soome, Läti, Leedu, Belgia, Venemaa.

Väikelaevaehituses on ekspordi osakaal kõrge, moodustades 2015. aastal 80% kogukäibest, 2014. aastal 83%. Laevaehituses on koduturul suurem roll, kuna laevaehituses sõltub koduturu ja ekspordi osakaal ning eksporditurgude jaotus avaliku sektori hangetest ning ka Eesti riik tellib aegajalt töölaevu. Laevaehituses ulatus eksport 2015. aastal kogukäibest 52%-ni, 2014. aastal 54%. Baltic Workboats on viimastel aastatel võitnud mitmeid riigisiseseid hankeid just suurematele laevadele ning ka M.I.G. Company-l on riigisisest käivet.

Suur osa purjejahte ning mootorpaate tootvatest ettevõtetest - näiteks Luksusjaht, Saare Paat/Saare Yachts, Alfa Yacht Production, Polar Yacht Manufactory, Nauta MV, Eysysla Yard - ekspordivad ligi 100% oma toodangust. Seni asuvad väikelaevade sihtturud valdavalt Euroopa Liidus. Suurim sihtturg on Rootsi, mis on Luksusjahi, Alfa Yacht Production ning Nauta jaoks sisuliselt koduturul. Tuginedes ettevõtete intervjuudele ning Sweboat'i 2016. aasta esimese poolaasta statistikale³ tundub Rootsi ka lähitulevikus olevat üks olulisemaid eksporditurge Eesti väikelaevaehituse toodangule. Sweboati andmete kohaselt on Eesti USA järel kõige suurem purjejahtide importija Rootsis ning seejuures on Eestist imporditud ka kõige kallimaid mootorpaate⁴.

Teiseks suuremaks sihtturuks on tõusnud 2015. aastal Saksamaa, mis on Saare Paat/Saare Yachts ning Polar Yacht Manufactory suurim sihtturg. Veel 2014. aastal oli teiseks olulisemaks sihtturuks Soome. Samas on Soome endiselt kõige olulisem turg aeru- ja väikeseid mootorpaate tootvatele ettevõtetele. Eestisse on tekkinud ka uusi väikelaevaehituse ettevõtteid, kes suudavad edukalt välisest konkureerida. Näiteks Eysysla Yard, mis loodi mais 2015, toodab alumiiniumist mootorpaate Aluventure, mis eksporditakse 100% Norra turule.

Table 4: Väikelaevaehitusettevõtete eksporditurud

Väikelaevade eksporditurud	2015	2014
Rootsi	8,011,211	7,633,755
Saksamaa	2,102,608	1,338,223
Soome	756,707	1,462,743
Ekspord muudesse Euroopa Liidu riikidesse	785,656	5,493,985
Ekspord Euroopa Liidust välja	99,603	234,242

26-st uuringus käsitlevast väikelaevaehituse ettevõttest ekspordivad oma toodangut 19. Käibe poolest viieteistkümne esimese ettevõtte hulgas on ainult üks ettevõtte, kellel puudub ekspordikäive.

³ SWEBOAT Statistik 2016 <http://foretag.sweboat.se/statistik-2016.aspx>

Töäjõud

Laevaehitussektoris kasvasid 2014-2015 aastal nii töötajate arv kui ka tööjõukulud. Töötajate arv kasvas aastaga 12% võrra, kuid tööjõukulud 27% võrra, mis viitab sektori liikumisele väärtusahelas ning seonduvale lisandväärtuse kasvule.

Väikelaevaehituses on töötajate arv küll kasvanud, kuid aasta lõikes on tööjõukulud jäänud enamvähem samale tasemele.

Table 5: Laeva- ja väikelaevaehitusettevõtete (vastavalt LE ja VLE) tööhõive koondandmed

Töötajate arv	2015	2014	Tööjõukulud 2015	Tööjõukulud 2014
Väikelaevaehitus	238	234	3,658,453	3,738,743
Laevaehitus	171	151	4,939,310	3,582,413
Kokku	409	385	8,597,763	7,321,156

Eesti keskmine brutopalk oli Statistikaameti andmetel 2015 IV kvartalis 1105 €⁵. Laeva- ja väikelaevaehituse keskmine brutopalk oli 2015. aastal ca 1300 €. Kui võrrelda Saaremaa vastavaid numbreid, on erinevus veelgi suurem. Statistikaameti andmetel oli 2015. aastal Saare maakonna keskmine brutopalk 837 €⁶. Nii väikelaevaehituses (ca 1060 € brutopalk) kui ka laevaehituses (ca 1500 € brutopalk) maksti 2015. aastal piirkonna keskmisest kõrgemat brutopalka⁷.

Lisandväärtus

Käesoleva uuringu raames vaadeldud 28 väikelaeva- ja laevaehituse ettevõtte lisandväärtus töötaja kohta oli 2015. aastal üle 34 tuhande €, mis on Eesti sektorite suurimaid. Samuti on märkimisväärne Eesti laevaehituse lisandväärtuse kasvutempo (140%; viimase kümne aasta jooksul kahekordne kasv).⁸

Ka hiljuti läbi viidud Eesti tööjõuvajaduse jt uuringud kinnitavad laevaehitusettevõtete kiiret arengut lähiminevikus⁸ ja suurt tulevikupotentsiaali⁹. Saaremaa laevaehituse ja väikelaevaehituse ettevõtete keskmine lisandväärtus töötaja kohta oli üle 38 tuhande €. Kõige kõrgema lisandväärtusega ettevõtte töötaja kohta oli 2015. aastal Baltic Workboats – lisandväärtus töötaja kohta üle 56 tuhande €.

⁵ Statistikaamet <https://www.stat.ee/36716>

⁶ Statistikaamet <http://www.stat.ee/ppe-48459>

⁷ Brutopalk on saadud ettevõtte tööjõukulu jagamisel täistööajale taandatud töötajate arvuga 2015 aruandeperioodi jooksul, lahutades sotsiaalmaksu osa.

⁸ SA Kutsekoda, 2016 Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: Metall- ja masinatööstus

⁹ Rozeik, H., Rell, M., Kupts, M., Batueva, V. (2015). [Merendussektori tööjõuvajaduse uuring Eesti Masinatööstuse Sektoruuring](#), 2011.

KOKKUVÕTE

- Eesti väikelaevaehituse olukorda mõjutavad tugevalt muutused senistel sihtturgudel. Traditsiooniliste Eesti väikelaevade eksporditurgude kahanemine (eeskätt Soome) sunnib ettevõtteid arendama tooteid ning leidma uusi sihtturge ja turunišše. Ettevõtted, kes on suutnud sellega edukalt toime tulla, on tuleviku osas suhteliselt optimistlikud.
- Saksa eksporditurg on muutunud Eesti tootjatele olulisemaks kui Soome, peamine eksporditurg on endiselt Rootsi.
- Töölaevade ekspordi osakaal on langenud tänu Baltic Workboatsi suuremahulistele riigisisestele hangetele 2014-2015 aastatel.
- Väikelaevaehituse ekspordi osakaal püsib 80% juures, koduturule toodetakse valdavalt väikeseid aeru- ja mootorpaate.
- Eesti laevatehased on koondunud Saaremaale (1/3 ettevõtetest, 81% käibemahust, 73% töötajatest).

SEKTORI NÄITAJAD

- Sektori üldine käibemaht on pisut langenud (2015 – 43,62 mln; 2014 - 45,20 mln), kuid töölaevade osakaal kogu sektori käibes on kasvanud.
- Sektoris on hõivatud 400 töötajat. Sektori keskmine palgatase, mis on on Eesti keskmisest märkimisväärselt kõrgem, on viimastel aastatel veelgi kasvanud.
- Laeva- ja väikelaevaehitussektori lisandväärtus töötaja kohta on 34 tuh €, Saaremaal paikneva laeva- ja väikelaevaehitussektori lisandväärtus töötaja kohta 38 tuh €.

ÜLDISED TÄHELEPANEKUD

- Käesolev uuring käsitleb Eestis asuvaid laeva- ja paaditehaseid, nende eksporditurge ja tegevusmahtusid. Valimist jäid välja need Eesti laevaehitusettevõtted, kelle tootmine asub Eestist väljas, kes allhangivad oma väikelaevatoodangut välisriikidest või kes toimivad laevaehituse peatöövõtjana eksporditurgudel. Kuna EL sinimajanduse uuringute andmetel on Eesti laevaehituse ja –remondi lisandväärtus üllatavalt kõrge, vääriks sellised ettevõtted eraldi uuringu läbiviimist:
 - ✓ Eesti laevaehituse ettevõtete erinevad ärimudelid
 - ✓ Eesti laevaehituse ettevõtete tootmistehaste paiknemine
 - ✓ Eesti laevaehituse ettevõtete ärivõrgustik ja tootmisahelad (sh sidussektor)
 - ✓ Eesti laevaehituse ettevõtete peamised sihtturud ja konkurentsieelised
 - ✓ Eesti laevaehituse ettevõtete koostöö (hetkeolukord ja võimalused)
- Eesti laeva- ja väikelaevaehitust (nii Eestis kui väljaspool Eestit tootvate ettevõtete puhul) iseloomustab tootearenduse funktsioonide tähtsustumine. Viimastel aastatel on varasemalt välisriikidest sisse ostetud tootearendus- ja disainiteenused liikunud järk-järgult Eesti ettevõtetesse, mis on tinginud inseneride töökohtade arvu kasvu.
- Eesti laeva- ja väikelaevaehituse sektori pinnalt on välja arenenud tõsiseltvõetav ja kõrge lisandväärtusega sidus-ettevõtete võrgustik, kes toodavad laevadele komponente, mudeleid ja vorme (Composite Plus, Mouldtech, Muvor, Hilmaa). Samuti väärib märkimist laevaehituse inseneribüroode (MEC, Foreship, SRC, Baltic Workboats) ja teadmuste (SCC mudelkatsebaasid ja laevadisainiteenused) teke ja areng Eestis.